

(6) Taoismus I

→ Lǎozǐ 老子 – Dàodéjīng 道德經/ 道德经

→ Zhuāngzǐ 莊子/ 庄子

→ tradiční obraz taoismu

Konfuciovy Hovory:

Zhangju a Jieni pracovali spolu u pluhu. Mistr Kong [tj. Konfucius], který šel náhodou mimo, řekl Ziluovi, aby se jich otázel, kde lze přebrodit řeku. Zhangju pravil: Kdo je ten muž, jehož vůz řídíš? Zilu pravil: Kong Qiu. Pravil: Cože, Kong Qiu z Lu? Zilu pravil: Ano, ten. Zhangju pravil: Tak ten už bude vědět, kde je brod. Zilu se pak tázal Jienia. [...] Jieni pravil: Všichni pod nebem jsou unášeni tímž proudem. Takový je svět a kdo jej může změnit? A ty bys učinil lépe, kdybys místo abys následoval člověka, jenž prchá před tím a tím mužem, následoval člověka, jenž se straní celé této generace. A pak dále zasýpal osev.

-- taoismus vykládán jako protipól politicky a společensky angažovaných směrů čínského myšlení (zejména konfucianismu)

→ „odchod do ústraní“

Konfuciovy Hovory:

Mistr řekl: [...] Nevstupujte do státu, jenž je v nebezpečí a nesídlíte ve státě, kde vládne chaos. Pokud je svět [spravován] v souladu s pravou cestou, objevte se, pokud není, skryjte se. Pokud je stát [spravován] v souladu s pravou cestou, chudoba a nízké postavení jsou hanbou. Pokud stát není [spravován] v souladu s pravou cestou, bohatství a hodnosti jsou hanbou.

→ definice taoismu v „klasifikaci šesti filozofických škol“ v Zápisech historika:

Velký komentář ke Knize Proměn praví: „Vše v Podnebesí sdílí společný cíl, avšak uvažuje o něm tisíci různými způsoby. Vše se společně navrácí [k jednomu počátku], avšak cesty se liší.“ Proto platí, že yinyangová škola, konfuciáni, mohisté, škola jmen, legisté a taoisté bez rozdílu usilují o nastolení řádu [ve světě] a pouze kvůli tomu, že ve svých přístupech sledují různé cesty, jsou některé [z těchto přístupů] pronikavější než jiné. [...]

Konfuciáni mají rozsáhlé znalosti, avšak nedostává se jim [schopnosti rozlišit] podstatné. Namáhají se a dosahují mála. Proto je obtížné držet se jejich přístupu v úplnosti. Přesto však nelze nic vytknout způsobu, jakým pořádají rituálně korektní jednání ve vztazích mezi vládcem a poddaným, otcem a synem, a upravují rozdíl mezi mužem a ženou, starším a mladším. [...]

Taoisté dosahují toho, že životní esence (jingshen) lidí se koncentruje a sjednocuje. Jednají v harmonii s beztvarym a plně zaopatřují všechny bytosti. Když volí metodu [vládnutí], následují proměny yinu a yangu, vybírají to nejlepší z [metod] konfuciánů a mohistů, extrahují podstatné z [metod] školy jmen a legistů. Mění [metodu] podle střídání ročních období a odpovídají na proměny věcí. V tom, jak stanovují zvyky a provádějí [státní] záležitosti, není nic nepřiměřeného [situaci]. Jejich zásady jsou koncizní a snadno uchopitelné. Prosazují málo a získávají mnoho. [...]

→ 道 Dào

1) cesta; mluvit

→ 2) metoda, způsob, jak jednat

Mencius:

Peng Meng se učil lučištnictví u Yia, a když obsáhl celé Yiovo dao, pomyslel si, že v celém podnebesí je Yi jediným lučištníkem, který je lepší než on sám. Proto Yia zabil.

Mencius řekl: „Byla to i Yiova vina.“

Gongming Yi namítl: „Zdálo by se, že ten v tom byl bez viny.“

Mencius řekl: „Jeho vina byla nepatrná, ale jak by mohl být úplně bez viny? [Kdysi] poslal vládce státu Zheng Zizhuo Ruzia, aby napadl stát Wei, a vládce státu Wei poslal Yu Gong zhi Sia, aby ho pronásledoval. Zizhuo Ruzi řekl: ‘Dnes se ozývá stará choroba, neudržím luk, [v nadcházejícím střetnutí] zemřu.’ Otázal se svého vozataje: ‘Kdo nás pronásleduje?’ Vozataj řekl: ‘Yu Gong zhi Si.’ Zizhuo Ruzi řekl: ‘Tak to nezemřu.’ Jeho vozataj se zeptal: ‘Yu Gong zhi Si je nejlepším lučištníkem ve státě Wei. Proč tedy říkáte, že nezemřete?’ Zizhuo Ruzi odpověděl: ‘Yu Gong zhi Si se učil lučištnictví u Yin Gong zhi Tuoa, který se zase učil lučištnictví u mě. Yin Gong zhi Tuo je čestný muž a nepochybně si rovněž vybírá čestné přátele.’ Když Yu Gong zhi Si dorazil, řekl: ‘Proč se, pane, nechopíte luku?’ Zizhuo Ruzi řekl: ‘Trápí mě stará choroba a neudržím luk.’ Yu Gong zhi Si odpověděl: ‘Učil jsem se lučištnictví u Yin Gong zhi Tuoa, který se zase učil u vás, pane. Nesnesu, abych dao svého mistra (夫子之道 fuzi zhi dao) obrátil proti němu samotnému. Jsem zde nicméně v záležitosti svého pána, a nemohu to nechat jen tak být.’ Vytáhl šípy, udeřil s nimi o kolo vozu a zbavil je tak hrotů. Nato vystřelil pár šípů a vrátil se zpět.

Zhuāngzǐ 19.2

Konfucius na cestě do Chu potkal v lesích hrbáče, který svou berličkou chytal cikády.

Konfucius pravil: „Jaká to obratnost! Jak to vůbec dokážeš?“

„Mám dao (有道 you dao). Pět šest měsíců jsem balancoval dvěma koulemi na špičce hole, dokud mi nepřestaly padat; pak jsem už zřídka něco minul. Potom jsem balancoval třemi koulemi tak dlouho, dokud mi nepřestaly padat; pak už jsem minul sotva jednu cikádu z deseti. Potom jsem balancoval pěti koulemi tak dlouho, dokud mi nepřestaly padat; a to už jsem cikády chytal jako bych je rukou sbíral. Postavil jsem své tělo vztyčené jako tesaný kmen; paže jsem podržel jako větve suchého stromu. A jakkoli velké je nebe a zem, jakkoli jsou početné deseti tisíce věcí, já vnímám jen a jen křídla cikád. Neobrátím se, neotočím hlavu, nevyměním deset tisíc věcí za jediné křídlo cikády. Co by se muselo stát, abych neuspěl?“

Konfucius se obrátil ke svým žákům se slovy: „Užívejte své vůle, aniž byste ji sebemeně mezi cokoli dělili, váš duch zůstane soustředěný; to je to, co nám tu říká tento hrbatý muž.“

-- zde je „metoda“ založena na specifické vnitřní kultivaci („soustředěnost ducha“), dovednost plyne z této vnitřní kvality

→ 3) *dào* jako něco, co lze rozvinout (nebo co se „usídlí“) uvnitř lidské osobnosti, nebo v čem lze „spočinout“

Guānzǐ, kap. Nèi yè:

Dào je tím, co naplňuje tělo, avšak lidé nejsou schopni je v sobě udržet; když odejde, nevrátí se, když přichází, nezůstane. [...] S dàoem se to má tak, že nemá stálé místo, ale v dobré mysli (xīn) se usadí. Když je mysl tichá a qì řádně spravovaná, dào v ní lze podržet.

Zhuāngzǐ 20.1:

Mistr Zhuang jednou procházel horami a tu uviděl veliký strom s mohutnými větvemi a bohatým lisovím. Zastavil se u něj dřevorubec, ale nevybral si jej. Mistr se zeptal na důvod. „Není k ničemu“, odpověděl dřevorubec a Mistr pravil: „Takže tento strom vlastně mohl naplnit svůj přirozený věk jen proto, že nemá žádnou hodnotu.“

Když vyšel z hor, ubytoval se v domě starého přítele. Ten, potěšený jeho návštěvou, poručil domácím chlapci zabít a uvařit husu. „Kterou z nich mám zabít“, poprosil chlapec, „jedna z nich zpívá, ta druhá nějak zpívat nemůže, kterou mám zabít?“ A hospodář řekl: „Zabij tu, která nezpívá.“

Nazítří se jeden z žáků zeptal mistra Zhuanga: „Naposled tam v horách mohl ten strom naplnit svůj přirozený věk jenom proto, že neměl žádnou hodnotu, tady zas hospodářova husa zemře právě proto, že jí určitá hodnota chybí. Mistře, čím místo byste zaujal?“

Mistr Zhuang se rozesmál: „Nejraději bych zůstal stát někde mezi hodnotou a nehodnotou. Zdálo by se, že nejlepší by bylo zůstat stát mezi hodnotou a nehodnotou, ale tak tomu není, protože ani tak se nevyhneš újmě. Pouze pro toho, kdo si sedlá dào a charismatickou sílu (dé 德) a na nich pluje a putuje, to neplatí. Nevelebený, nehaněný, jednou drak, jednou had, v proměnách s časem, neochotný cokoli činit pro cokoli, jednou nahoře, jednou dole, jedinou mírou všeho: harmonie. Pluje a putuje s otcem deseti tisíce věcí. Jak by mohl přijít k újmě, zachází-li s věcmi jako s věcmi, ale sám není věcí mezi věcmi? [...] Pamatujte si, mí žáci, vašim domovem je jen dào a dé.

→ 4) *dào* jako kosmický zdroj, počátek všech věcí

Laozi 25:

Je věc, která se vytvořila z chaosu, zrodila se dříve než nebesa a země.

*Ó jak odlehlá, jak rozsáhlá,
stojí osamoceně a nemění se k lepšímu.*

*Pohybuje se v kruhu a nepolevuje,
dá se považovat za matku podnebesí.*

*Neznám její jméno,
z donucení jsem jí dal dospělé jméno *dào* a
z donucení pro ni vytvořil rodné jméno *Veliké*.*

-- *dào* je chápáno jako zdroj a matka všech věcí, je nepostižitelné slovy, nedostupné lidskému poznání

Laozi 37:

*Dào je věčné a zůstává bez konání (*wúwéi* 無為/ 无为), a přece není nic, co by nebylo vykonáno. Kdyby je knížata a králové dovedli zachovávat, všechno tvorstvo by se samo od sebe utvářelo*

Laozi 30

*Kdo pomocí správné cesty (*dào*) pomáhá vládci,
neznásilňuje podnebesí pomocí zbraní.*

[...]

*Vyniká v tom, že věci dotáhne do konce a to je vše.
neopovažuje se znásilňovat, aby něco uchvátil.*

[Dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě se nechlubí,

[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě se nechvástá,

[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě není namyšlený,

[dotáhne věci do] konce s tím, že nemá na vybranou,

[dotáhne věci do] konce, ale v žádném případě neznásilňuje.

*Když jsou věci silné a robustní, jsou zchátralé; tomu se říká 'nebýt v souladu s *dào*'.*

*Kdo není v souladu s *dào*, brzy skončí.*

-- úkolem člověka / vládce je tedy modelovat vlastní jednání podle vzoru *dào*

→ 5) *dào* jako společenský nebo kosmický řád

Mengzi 4A.7

Když je v podnebesí dao (天下有道 tiān xià yǒu dào), ti s malou charizmatickou silou (dé 德) slouží těm s velkou a ti s malou moudrostí slouží těm s velkou. Když v podnebesí není dào, malí slouží velkým a slabí slouží silným.

Laozi 18:

*Když byla velká správná cesta (dào) opuštěna,
objevily se [pojmy] lidskost (rén 仁) a smysl pro náležité (yì 義/义).
Když se šestero příbuzenských vztahů dostalo do nesouladu,
objevily se [pojmy] synovská oddanost a rodičovská laskavost.
Když ve státech došlo k chaosu,
objevila se [představa] loajálních ministrů.*

→ 德 dé = **charizmatická síla, ctnost**

Lúnyü 2.1:

Mistr řekl: „Toho, kdo vládne charizmatickou silou (dé), lze přirovnat k Polárce – spočívá na jednom místě a všechny hvězdy se jí klaní.“

Mencius 1.A.6:

Na celém světě není ani jeden vládce lidí, který by neměl zálibu v zabíjení lidí. Pokud by byl takový, který by neměl zálibu v zabíjení lidí, lidé z celého světa by natahovali krky a zdaleka ho vyhlíželi. Pokud by to tak opravdu bylo, lidé by se kolem něj shromáždili jako voda, která se nezadržitelně valí dolů – kdo by to mohl zastavit?

Nápis na bronz:

„V souladu s dávnými vzory byl král Wen! Nejprve zajistil harmonickou vládu. Nejvyšší bůh (Shangdi) seslal dolů de a [král Wen] ji rozšířil nahoru [k předkům?] a dolů a spojil tak deset tisíc států.“

Knih písni:

„Bůh (di) řekl králi Wenovi: Jsem potěšen tvou jasnou de, nikoliv hlasitě vyhlášenou a demonstrovanou, bez přehnanosti a proměnlivosti, bez vědomého usilování, v souladu s božskými vzory. Bůh řekl králi Wenovi: Učiň opatření proti svým nepřátelům, spolu s bratry připrav obléhací žebříky a další útočné stroje, a udeř na hradby státu Chong.“

→ 1) laskavost, projevit laskavost:

Konfuciovy Hovory:

Kdosi řekl: Oplácet zášť laskavostí (dě), co si o tom myslíte?

Konfucius odpověděl: Jak pak ale oplácet laskavost? Oplácejte zášť přímostí a laskavost laskavostí.

→ 2) zásluha:

Zhàn guó cè (Plány a intriky válčících států):

Pokud někdo nenávidí mě, nemohu si dovolit o tom nevědět. Pokud však já nenávidím někoho druhého, není možné dovolit, aby o tom věděl.

*Pokud mají druzí zásluhy vůči mně (有德於我 yǒu dé yú wǒ, **doslova: mají dé ve vztahu ke mně**), nemohu si dovolit na to zapomenout. Pokud však já mám zásluhy vůči druhým, je třeba se tvářit, jako bych o tom nevěděl.*

Hánfěizǐ:

Když byl v minulosti jinský princ Chong'er v exilu, projížděl státem Zheng. Pán z Zheng k němu byl nezdvořilý. Zhengský velmož Shu Zhan namítal: „Je to moudrý princ, zacházejte s ním, pane, pěkně, můžete si tak nasbírat zásluhy (dě).“ Vládce státu Zheng ho neposlechl. Su Zhan jej znovu kritizoval, pravě: „Když se k němu nechováte pěkně, bude lepší ho nechat zabít, aby z toho později nevzešla pohroma.“ Ani tentokrát jej pán z Zheng neuposlechl. Když se princ navrátil do státu Jin, sebral vojsko, zaútočil na Zheng a rozdrtil je, odňav mu osm opevněných měst.

→ 3) charakteristický projev věci/bytosti navenek:

Lüshi chungiu 16:

Shangský král je naprosto zpustlý a propadlý moci alkoholu (jiǔ dé 酒德).

Zápisy historika:

První svrchovaný císař [...] se domníval, že dynastie Zhōu disponovala silou ohně (huǒ dé 火德). Když sílu dynastie Zhōu (zhōu dé 周德) vystřídala dynastie Qín, řídila se tím, co [síla ohně] nepřemůže. Proto byl vyhlášen počátek síly vody (shuǐ dé 水德) [...].

→ 4) charismatická síla, přirozená autorita (odtud nepříliš šťastný překlad „ctnost“)

Zuōzhuàn:

Ve státě Qi se objevila kometa a vládce státu Qi nechal provést vymítací obřad. Yànzǐ řekl: „To není k ničemu. [...] Cesta Nebes je nestranná a její projevy jsou konzistentní, nedají se ovlivnit – k čemu provádět vymítací obřad? Kromě toho fakt, že se na Nebi objevila hvězda-koště (huìxīng 彗星 = „kometa“) značí, že je třeba vymést špínu (huì 穢). Pokud, pane, nemáte žádnou „špinavou dé (huìdé 穢德)“, co by se mělo vymítat? Pokud ano, copak to lze napravit vymítacím obřadem? [...] Nedělejte, pane, nic proti pravé charismatické síle (ctnosti?) (dé) a ostatní státy se k vám všechny připojí – proč byste se staral o kometu?

Zuōzhuàn:

Vévoda [z malého státu Yú] řekl: „Moje oběti jsou hojné a čisté; božstva mě určitě podpoří.“ [Gong Zhiqi] odpověděl: „Slyšel jsem, že to není tak, že by duchové a božstva opravdu milovali lidi, [jejich jednání] se řídí pouze charismatickou silou dé [lidí]. Proto se v Zhouských dokumentech říká: „Božská Nebesa jsou bez osobních citů, pomáhají pouze síle dé.“ A dále se tam říká: „Není to obětní proso, jež voní, voní pouze jasná dé.“ A také se tam říká: „Lid nenabízí malé oběti, ale je to síla dé, kterou [božstva] přijímají.“ Pokud je to takto, pak když vládce nemá dé, lid není v harmonii a božstva nepřijímají [jeho] oběti. To, na čem se zakládá [jednání] božstev, je pouze dé. Pokud stát Jin obsadí stát Yú a bude [nadále] s jasnou dé nabízet vonné oběti, což je božstva vyplivnou?”

Konfuciovy Hovory:

Mistr řekl: Pokud někdo vládne pomocí dé, podobá se Polárce: zůstává na svém místě a všechny hvězdy se jí koří.

→ 5) v díle *Laozi* je *dé* někdy chápána jako příslušející *dào*, nikoliv člověku:

Laozi 51:

*Dào je zrodila, dé je vyživila, věci je zformovaly, okolnosti je dotvořily.
A tak mezi všemi věcmi není žádná, která by si nevážila dào a necenila si dé.
Dào je vážená a dé je ceněná, to přece nikdo nenařídil, a je to tak běžně samo od sebe.*

*Proto [světci, moudří muži] v souladu s dao něco zrodili, [pomocí] dé něco vypěstovali, vedli a vychovávali, tišili a léčili, krmili a přikrývali.
Vyráběli, ale nepřivlastňovali si, vyvíjeli činnost, ale nebyli na tom závislí, vedli, ale neovládali. Tomu říkám záhadná dé.*

Laozi 22:

Obrovské charisma dé vypadá tak, že [dotyčný] následuje výlučně správnou cestou dào.

Guānzǐ, kap. Xīnshù shàng 心術上:

[Výrok 7]: Co je prázdné a bez tvaru se nazývá dào. Co přivádí k pořádku a vyživuje všechny věci, se nazývá dé 德.

[Vysvětlení 7]: Dào přírody (tiān dào 天道) je prázdné a bez tvaru. Jelikož je prázdné, nedá se ohnout. Jelikož je bez tvaru, nic mu nemůže čelit. Díky tomu, že mu nic nemůže čelit, se šíří volně do všech věcí a nemění se. Síla (dé 德) je příbytkem dào. Věci ji získávají (dé 得), aby se zrodily/žily. Živé [věci musí] vědět, jak ji získat, aby uchopily esenci dào. Proto platí, že ‚síla‘ (dé 德) je ‚dosažení‘ (dé 得). ‚Dosažení‘ znamená, že věci dosahují toho, skrze co jsou tím, čím jsou. Když se nijak neprojevuje (wúwéi 無為), nazývá se to dào. Když přebývá ve věcech, nazývá se to dé 德. Z toho důvodu dào a dé nelze oddělit. [...] Důvod, proč se mezi nimi rozlišuje spočívá pouze v tom, ukázat, v čem [dào] přebývá.

→ 莊子/ 庄子 **Zhuāngzǐ** (dílo i osoba; doba života tradičně 4. stol. př. n. l.)

Osoba:

Mistr Zhuang rybařil na řece Pu. Král země Chu za ním poslal dva hodnostáře. Předstoupili před něj a pravili mu: „Náš pán si přeje, abyste zaujal odpovědné místo ve státním úřadě!“

Mistr Zhuang dál držel prut, ani se neohlédl, a řekl: „Slyšel jsem, že máte ve Chu posvátnou želvu, která je už tři tisíce let mrtva. Král ji chová pečlivě zabalenu rouškou, v pouzdře v hlavní síni chrámu předků. Ta želva, čemu by asi dala přednost, býti mrtva s ostatky, jež tu uctívají, anebo se živá jen tak v blátě mrcasit?“

Oba hodnostáři pravili: „Nepochybně by chtěla živá se mrcasit v blátě?“ Mistr Čuang řekl: „Jděte pryč! Já se budu mrcasit v blátě!“

Zdálo se jednou Zhuang Zhouovi, že je motýl, jenž poletuje kolem, motýl se cítil motýlem, sám sebou spokojený, dělal co se mu zlíbilo, nevěděl, že je Zhou. Náhle procitne a ustrne, je Zhou! Neví, zdálo se Zhouovi, že je motýlem, nebo se zdá motýlu, že je Zhou? Zhou a motýl, přece tu musí být rozdíl! Tomu se říká proměnlivost věcí!“

Dílo Zhuāngzǐ:

3 díly:

- 1) Vnitřní kapitoly (1-7)
- 2) Vnější kapitoly (8-22)
- 3) Různé kapitoly (23-33)

Textové vrstvy: (dle A. C. Grahama)

- 1) „Zhuang“ – 1-7, „Zhuangovi následovníci“ – 17-22 (autentické jádro díla)
- 2) „primitivista“ – 8-10
- 3) „eklektici – zbytek

„Primitivista“:

Kůň má kopyta, kterými našlapuje na jinovatce nebo na sněhu, má srst, která ho chrání před větrem a chladem, spásá trávu, pije vodu, zvedá nohy a cválá po stepi – to vše je pravá přirozenost koně. Nejhonosnější paláce s prostornými komnatami mu nejsou k ničemu.

Až přišel Bole a prohlásil: „Já umím zacházet s koňmi.“ Opálil jim hřívky, ořezal kopyta, ryl jim do kůže a cejchoval je; na hlavu jim nasadil chomout, za nohy je přikoval ke sloupům koníren; a tak z každé desítky koní dva až tři uhynuli. Držel je o hladu a žízni, nutil je do klusu či cvalu, jeho drezúra jim přinášela jen samou trýzeň, jak je škrtily ozdobné otěže, jak je poháněl strach z jezdeckého bičíku; víc než polovina koní uhynula.

[...]

V dobách, kdy jim byla ještě vlastní společná síla, lidé žili pospolu se zvěří, byli jedna rodina s deseti tisíci věcí; koho by vůbec napadlo, že se lidé dělí na vznešené a nízké. Všichni si byli rovni ve své nevědomosti a tak se nezpronevěřovali společné síle, prostí sobeckých zájmů sdíleli, čemu se říká prostá nerozdělenost! V této prosté nerozdělenosti se prosazovala přirozenost lidu!

Načež dorazili mudřeci, pinožili se za humanitou a klopýtali za spravedlivostí; tehdy podnebesí prvně upadlo do nejistoty. Všechny zahltili hudbou a zahrnuli obřady; tehdy se podnebesí začalo rozdělovat. Kdyby nechali prostý kmen nedotčený, vznikly by obětní poháry? Kdyby nechali nedotčený surový nefrit, kde by se vzaly šperky? Kdyby nerozkotali cestu a její sílu, kde by se vzala jaká humanita a spravedlivost? Kdyby se lidé neodcizili svým přirozeným citěním, k čemu by jim byla hudba a obřady? Kdyby se nemíchalo patero barev, kdo by měl potřebu nosit ornament? Kdyby se nemíchalo patero tónů, kdo by dal na šest hudebních pravidel? Zničení surového kmene kvůli zhotovení nějakého náčiní, to je tesařova vina. Rozkotání cesty a zničení síly kvůli nějaké humanitě a spravedlivosti, to je vina mudřeců.

Kapitola 33:

Přehled soudobého myšlení; Lao Dan a Zhuang Zhou zvlášť.

„užitečnost neužitečného“:

Mrzák Shu měl bradu zarytou až někam k pupku, jeho ramena převyšovala temeno hlavy, kostrč mu trčela do nebe, patero vnitřních orgánů měl vyhřezlých, žebra tvořily dvě podivně zbytnělé kosti. Přesto si tento mrzák stačil na sebe šitím a praním vydělat tolik, aby mohl vyžít, a čištěním plev stačil dokonce uživit ještě deset jiných. Zato když vrchnost povolávala vojáky, mrzák Shu jim mohl jen zamávat z davu, a když vrchnost vyhlášovala veřejné práce, mrzáka pro jeho zjevnou nemohoucnost nevzali. Ale když vrchnost posílala přiděly zrna nemocným a postiženým, mrzák Shu dostal celé tři zhongy a deset otepí dřeva nádavkem. Jestli se ten, kdo mrzák po těle, takhle dokázal o sebe postarat, aby se dožil přirozeného počtu let, oč lépe je na tom ten, kdo pravým mrzákem je po své síle mravní!“

天 tiān = Nebe; příroda

Zhuangzi 4:

Stalo se, že onemocněl mistr Yu, a mistr Si se za ním vypravil, aby se ho přeptal, jak se mu vede. „Velkolepé! Stvořitel mě vzal do ruky tak, že jsem jako svázaný, sevřel mě v dlani, že vypadám jako hrbatý trpaslík, který má všechny vnitřní orgány vyhrězlé někam nahoru, bradu zapíchnutou do pupku, ramena výš než temeno hlavy, kostrč mi trčí k nebi. Něco se nejspíš zadrhlo v poměru yin a yang. [...] Mistr Si řekl: „Máte snad něco proti tomu?“ – „Ale vůbec nic. Co bych měl namítat? Půjde-li to tak dál, udělá z mého levého ramene za čas kohouta a já skrze něj budu držet noční hlídku; [...] z mých hýždí udělá časem kola a já s duší koně se sám zapřáhnu do kočáru, rozjedu se a už nikdy nebudu potřebovat žádné spřežení. Tak přicházíme ve svůj čas a odcházíme, jak věci plynou. [...] Staří tomu říkali zbavit se pout! Někdo se ovšem osvobodit nedokáže, věci ho příliš svazují. Žádná věc nemůže přemoci Nebe; tak tomu bylo odjakživa, takže proč bych měl něco namítat!“

Zhuangzi 17:

Jednonožec oslovil stonožku: Skáči po jedné noze, v tom nemám rovného, ale ty se pohybuješ na tolika nohou, jak to vůbec děláš? Stonožka pravila: Ale tak to není. Neviděl jsi plivat člověka? Když plive, ty větší kapky jsou jako perly, menší jsou jako rosa, padají v tak podivuhodné směsici, že ji nikdo nikdy nerozpočítá. A tak i já spouštím svůj nebeský mechanismus (tianji), aniž bych věděla, čím k tomu dochází.

至人 zhìrén = dokonalý člověk; 神人 shénrén = božský člověk

Zhuangzi 1:

Dokonalý člověk má božskou povahu (zhiren shen yi). Močály mohou hořet a on se nespálí, velké řeky zamrznou a on nepocítí chladu, hromobití budou štípat skály, vichřice vzduje hladinu moře, jím to nezatřese. Takový člověk jezdí na mracích a na mlhách, sedlá si slunce a měsíc a na nich putuje za břehy čtyř oceánů. Na tomto člověku nezmění nic ani smrt, ani život, o to méně se ho dotknou pravidla prospěchu a škody.

Zhuangzi 19:

Mistr Lie se ptal strážce soutěsek Yina: „Dokonalý muž (zhiren) putuje pod hladinou, aniž se zalkne, prochází ohněm, aniž se spálí, putuje nad deseti tisíci věcí a nelekně se. Smím se vás zeptat, jak to vše dokáže?“ Strážce Yin pravil: „Je to tím, že stráží čistotu qi. Není to ani věcí vědění, ani obratnosti, nadání či odvahy. [...] Věci vznikají tam, kde ještě neexistuje tvar, a dospívají až tam, kde se nic nemění. Tomu, kdo tohle pochopí hluboce a úplně, nebudou věci překážet. Zůstane stát ve sféře bez výstřelků, skryje se v kraji bez krajností, proputuje koncem i počátkem deseti tisíce věcí, sjednotí svou přirozenost (xing), živí svou qi, sjednocuje svou charizmatickou sílu (de), aby pochopil, z čeho se rodí věci. Takový je to člověk, jeho nebe střeží svou celost, jeho qi je bez kazu. Věci do něj neproniknou. Vypadne-li opilec z vozu, zraní se, ale nezabije. I když má kosti a klouby jako ostatní lidé, přece si neuškodí jako oni, protože jeho duch (shen) zůstává celý a nedotčený. Neví, že jel, neví, že vypadl. Smrt a život, leknutí a strach nevstoupily do jeho hrudi a on tak čelí věcem bez vědomí jakéhokoli nebezpečí. Jestliže tedy on dosáhl takové celistvosti toliko alkoholem, co teprve celost dosažená nebem! Světec se skrývá v nebeském, a proto mu nikdo neublíží.

Zhuangzi 20.1

Mistr Zhuang jednou procházel horami a tu uviděl veliký strom s mohutnými větvemi a bohatým lisovím. Zastavil se u něj dřevorubec, ale nevybral si jej. Mistr se zeptal na důvod. „Není k ničemu“, odpověděl dřevorubec a Mistr pravil: „Takže tento strom vlastně mohl naplnit svůj přirozený věk jen proto, že nemá žádnou hodnotu.“

Když vyšel z hor, ubytoval se v domě starého přítele. Ten, potěšený jeho návštěvou, poručil domácím chlapci zabít a uvařit husu. „Kterou z nich mám zabít“, poprosil chlapec, „jedna z nich zpívá, ta druhá nějak zpívat nemůže, kterou mám zabít?“ A hospodář řekl: „Zabij tu, která nezpívá.“

Nazítří se jeden z žáků zeptal mistra Zhuanga: „Naposled tam v horách mohl ten strom naplnit svůj přirozený věk jenom proto, že neměl žádnou hodnotu, tady zas hospodářova husa zemře právě proto, že jí určitá hodnota chybí. Mistře, čím místo byste zaujal?“

*Mistr Zhuang se rozesmál: „Nejraději bych zůstal stát někde mezi hodnotou a nehodnotou. Zdálo by se, že nejlepší by bylo zůstat stát mezi hodnotou a nehodnotou, ale tak tomu není, protože ani tak se nevyhneš újmě. Pouze pro toho, kdo si sedlá dao a de a na nich pluje a putuje, to neplatí. Nevelebený, nehaněný, jednou drak, jednou had, v proměnách s časem, neochotný cokoli činit pro cokoli, jednou nahoře, jednou dole, jedinou mírou všeho: harmonie. Pluje a putuje s otcem deseti tisíce věcí. **Jak by mohl přijít k újmě, zachází-li s věcmi jako s věcmi, ale sám není věcí mezi věcmi? [...] Pamatujte si, mí žáci, vaším domovem je jen dao a de.***

Zhuangzi 7:

Ve státě Zheng žil božský šaman (神巫 shen wu / šen wu), řečený Ji Xian, a ten pokaždé poznal, kdo z lidí na zemi má zemřít a kdo bude žít, komu hrozí neštěstí a na koho čeká štěstí, kdo se dožije dlouhého věku a kdo zemře mlád, všechno předurčil na rok, měsíc a den, jakoby byl sám božstvem (shen).

Obyvatelé státu Zheng při jeho spatření nechávali všeho a v posvátné hrůze před ním prchali. Viděl jej také mistr Lie a byl jeho osobností zmámený. Vrátil se, aby o něm pověděl svému učiteli Huovi: „Až dosud jsem považoval vaši cestu (夫子之道 fuzi zhi dao) za vrchol dokonalosti, teď jsem seznal, že může být ještě něco dokonalejšího.“

Mistr Hu řekl: „Do této chvíle jsme se spolu nedostali dál než k literě mého učení (文 wén), ještě jsme se nedobrali k jeho podstatě (實 shí), a ty sis už jistý, že znáš moji cestu. Můžeš mít třeba celé hejno slepic, ale bez kohouta vejce nepořídíš. Ty svou cestu vystavuješ na odiv světu, aby sis získal důvěru lidí, proto tě takový člověk snadno dokáže odhadnout podle tvé fyziognomie. Zkus s ním přijít za mnou a já mu ukážu.“

[...] – mistr Lie, mistr Hu a šaman

Po této zkušenosti se šamanem mistr Lie uznal, že on sám ještě ani zdaleka nezačal s opravdovým studiem, a navrátil se domů, tři roky odtamtud nevyšel. Vařil na kamnech místo své ženy, krmil prasata tak, jako by hostil lidi, ničemu ve svém konání nedával přednost před druhým, od broušení a řezání drahých kamenů se vrátil k surové prostotě (復樸 fū pú). Až posléze stál sám jak navršený kopec hlíny, uprostřed všech zmatků zůstáváje svůj a v jednotě se vším setrval do konce.